

Starkt psykiskt påfrestande arbetsuppgifter (11 §)

11 § Arbetsgivaren ska vidta åtgärder för att motverka att arbetsuppgifter och arbetssituationer som är starkt psykiskt påfrestande leder till ohälsa hos arbetstagarna.

Starkt psykiskt påfrestande arbete innebär större risker

Arbetssituationer som är starkt psykiskt påfrestande leder till att kraven i arbetet ökar. Därmed riskeras ohälsa hos arbetstagarna om inte kraven minskas eller balanseras med resurser. Kunskap, utökad bemanning, handledning och socialt stöd kan vara aktuella resurser i detta sammanhang.

Arbetsmiljöverket beskriver psykiskt krävande arbete som sådant som berör oss starkt och som vi har svårt att skydda oss känslomässigt mot. Lärare, förskollärare och skollärdare är yrken med täta människokontakter. I dessa yrken förekommer ofta etiska dilemman, konfliktlösning, möten med människor i utsatta situationer, risk för hot och våld samt svåra beslut. Det är en del av jobbet men samtidigt också en risk.

Om situationen dessutom är oväntad, och kanske orsakad genom hot eller våld, är den ännu mer mentalt krävande. Det kan exempelvis vara starkt psykiskt påfrestande för en lärare som ska hantera en utåtagerande elev eller att ingripa i slagsmål mellan två elever.

Nedan följer ytterligare exempel som kan innebära starkt psykiskt påfrestande arbetssituationer i skolan:

- att arbeta med barn/elever som mår psykiskt dåligt, har stora sociala problem eller är utåtagerande
- att arbeta med klasser/grupper där det finns stora behov av extra anpassningar/särskilt stöd
- att arbeta med en föräldragrupp eller en förälder som är särskilt krävande
- att arbeta med klasser/grupper/skolor i socialt utsatta områden
- att arbeta med särskilda undervisningsgrupper

Incident och tillbudsrapportering

Arbetsgivaren ansvarar för att starkt psykiskt påfrestande arbetssituationer, såväl chefers som medarbetares, lyfts fram i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Detta ska åtföljas av riskbedömningar, åtgärder och handlingsplaner. Incident och tillbudsrapportering inom detta område ska alltid tas på stort allvar så att det inte uppstår en kultur där var och en förväntas klara sig själv.

Parterna bakom Skol-OSA rekommenderar användning av IA-systemet som tillhandahålls kostnadsfritt av AFA Försäkring.

Om hot och våldshändelsen inneburit en arbetsskada ska den anmälas till Försäkringskassan. Här anmäler arbetsgivaren enligt Socialförsäkringsbalkens 42 kapitel 10 §.

Allvarliga hot och våldshändelser ska enligt 3 kap. 3 a § Arbetsmiljölagen (AML) rapporteras till Arbetsmiljöverket. Anmälan ska göras inom 24 timmar.

Anmalarbetskada.se

Ensamarbete, våld och hot och krisstöd

Människor upplever och hanterar starkt psykiskt påfrestande arbete olika. Detta ska genomsyra arbetet beträffande denna fråga då arbetsmiljölagen slår fast att: ”Arbetsförhållandena ska anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende.”

Ensamarbete förstärker utsattheten i starkt psykiskt påfrestande arbete. Det ska eftersträvas att undvika sådana situationer. Om arbetsuppgiften innebär en påtaglig risk för hot och våld förbjuder Arbetsmiljöverkets föreskrifter att den utförs som ensamarbete.

Arbetsmiljöarbetet och hanteringen av frågor kring starkt psykiskt påfrestande arbete är alltså förknippade med ensamarbete och arbete kring hot och våld. Av uppenbara skäl är det också förknippat med arbete när kriser inträffat. Chefer, men även medarbetare, behöver ha kunskaper inom dessa områden och arbetsmiljöarbetet kring frågorna behöver hålla ihop.

Några andra föreskrifter som berör starkt psykiskt påfrestande arbetsuppgifter är:

- Våld och hot i arbetsmiljön (AFS 1993:2)
- Ensamarbete (AFS 1982:3)
- Första hjälpen och krisstöd (AFS 1999:7)

Mer om starkt psykiskt påfrestande arbete

Erfarenhet och kompetens är resurser i arbetet och betyder mycket när det gäller att hantera starkt psykiskt påfrestande arbete. I skolan och förskolan förekommer att oerfaren och otillräckligt utbildad personal får arbeta med de mest krävande barnen/eleverna. Detta bör undvikas. Om det ändå blir oundvikligt måste chefer ta ansvar för att medarbetarna ändå tillförs tillräckliga resurser och kompetens på annat sätt.

Hot och våld kan ta sig olika former inom skolans verksamheter. Inom särskolan är det vanligare med hot och våldshändelser. Dessa händelser ska beaktas i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Att upprätta fungerande rutiner för att rapportera incidenter och tillbud är ett viktigt första steg för att hantera och förebygga dessa problem.

Behov av stöd från chefen ökar i miljöer där starkt psykiskt påfrestande arbete förekommer. Det blir då extra viktigt att skolledarna, ger och har tillräckliga förutsättningar för att ge stöd. Här behöver chefer ta extra ansvar och central ledning följa upp faktorer som exempelvis chefers arbetsmiljökompetens och chefstäthet.

Behov av stöd från kollegor och extern kompetens ökar i miljöer där starkt psykiskt påfrestande arbete förekommer. Här krävs ofta särskilt tidsutrymme för detta stöd, exempelvis genom kollegiala samtal och/eller handledning.

Frågor som gäller starkt psykiskt påfrestande arbete är mångfacetterade och komplicerade. Parterna bakom Skol-OSA menar därför att central ledning särskilt bör sörja för att skolor och förskolor ges stöd inom detta område. Detta stöd kan omfatta insatser som att följa upp chefers arbetsmiljökompetens och vid behov initiera arbetsmiljöutbildningar. Det kan gälla stöd i att organisera det lokala arbetsmiljöarbetet. Det kan också gälla att tillhandahålla specifik kompetens som förskolor och skolor har svårt att själva tillhandahålla. Sådan specifik kompetens kan exempelvis gälla att arbeta med barn/elever som är utåtagerande på grund av olika funktionsnedsättningar eller att arbeta med nyanlända elever som uppvisar stark oro.

Skol-OSA: Ett skolanpassat stödmaterial till Arbetsmiljöverkets föreskrifter om Organisatorisk och Social Arbetsmiljö (AFS 2015:4)

Informationen riktar sig särskilt till dig som jobbar med arbetsmiljöfrågor i skolan och förskolan. Här finns råd, tips, tolkningar och stöd för skolledare och ombud i lokal och central samverkan/MBL/skyddskommitté.

Skol-OSA är ett partsgemensamt projekt mellan Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund.

I skol-OSA finns texter som utvecklar och förklarar OSA:s paragrafer. Här finns också texter som riktar sig direkt till lokala och centrala samverkansgrupper, skyddskommitté eller motsvarande. Tanken är att ombud och chefer ska kunna läsa mer om OSA-paragraferna, men också få reda på hur man kan jobba med OSA i skolan och förskolan så att arbetsmiljön blir bättre.

I skol-OSA finns en verktygssida där du kan hitta olika verktyg för arbetsmiljöarbete, exempelvis OSA-checklistor och förslag till riskbedömningar.

Läsanvisning: text hämtad från föreskriften är markerad med kursiv stil.

Bakgrund

Arbetsmiljöverket har den sista mars 2016, utfärdat nya föreskrifter, Organisatorisk och social arbetsmiljö (OSA), AFS 2015:4. Människor ska inte bli sjuka på grund av exempelvis ohälsosam arbetsbelastning eller kränkande särbehandling.

Avtalsparterna (SKL och Lärarnas Samverkansråd) valde i november att prolongera HÖK 12 och tillsatte i samband med detta fem arbetsgrupper. En av dessa arbetsgrupper handlar om arbetsmiljö och ansvarar för att utarbeta ett stödmaterial med utgångspunkt i OSA för förskolans och skolans verksamhet. Parterna vill understryka det gemensamma ansvaret för ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i samverkan och ser positivt på de nya föreskrifterna. Föreskrifterna är tydliga och konkreta och kan på så sätt bidra till en god utveckling ifråga om att förebygga ohälsa.

En god organisatorisk och social arbetsmiljö gynnar även förskolans och skolans måluppfyllelse.